

BEQUES DE RECERCA ETNOLÒGIA I ETNOMUSICOLÒGIA. CENTRE DE PROMOCIÓ DE LA CULTURA POPULAR I TRADICIONAL CATALANA

ANY 2007

Demarcació mòbil del territori urbà. Exploració audiovisual dels esmoladors ambulants a dues zones de Barcelona

Diana Arias P.

Els esmoladors ambulants de ganivets de Barcelona són hereus de l'ofici i de l'itinerari que en altre temps van protagonitzar les migracions circulars o permanents des de Galícia a la resta de l'Estat espanyol i del món. Aquests viatgers feien servir la roda o la bicicleta com a taller portàtil, avui reemplaçat per la moto –a Barcelona circulen encara un parell d'antigues rodes i una bicicleta. Els seus recorreguts sintetitzen trajectòries locals, nacionals i transnacionals, i amb el temps els converteixen en una mena de memòria viva que engloba la feina artesana preindustrial i la mecanització de la revolució industrial. En el seu cos i en el seu ofici s'imprimeixen alhora les traces del subjecte lliure de la modernitat i de l'individu aïllat de la postmodernitat, submergit en l'economia globalitzada de subsistència. La majoria dels esmolets ambulants tenen més de 55 anys, són treballadors autònoms i volen ser el seu propi cap. Solament vaig trobar un esmolet jove que, en un efecte bumerang,

va aprendre com esmolat a Argentina amb un gallec, per tenir feina a qualsevol lloc a on viatges.

El projecte presentat al Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana s'insereix dins el marc de la investigació al voltant dels recorreguts intraurbans i la utilització de la càmera de vídeo com a eina d'investigació-observació. Aquests dos elements estan relacionats per la dificultat que comporta formalitzar les observacions del cos en moviment. La hipòtesi de la investigació pren els recorreguts intraurbans com a microfenòmens (Tarrius, 1989) que permeten abordar diversos elements de la totalitat social. Els circuits són un itinerari per distintes classes socials i diferents relacions de gènere. Els recorreguts, les entrades i sortides dels esmoladors als establiments, posen en contacte diferents realitats de la ciutat i a més són una creació espacial mitjançant un cos complex, integrat per l'home i la màquina. L'esmolador dona compte de trans-

formacions socials i de consum: permet veure el canvi de mentalitat amb relació a la durabilitat i la qualitat dels objectes d'ús quotidià –abans també reparaven paraigües. El seguiment del seu recorregut revela la singularitat (la seva identitat) i l'alteritat: pot descriure els canvis de la ciutat a través de la seva continuïtat «marxa», la silueta del seu cos gegant retalla fragments urbans en canvi constant.

Tal com es va proposar al projecte, el resultat de la investigació és un llarg vídeo (40 minuts) que enregistra els desplaçaments, les rutes i les interaccions dels esmoladors ambulants de ganivets a dues zones de Barcelona: per una banda, Gràcia - Sant Gervasi, i per l'altra, Casc Antic - Barceloneta. Per tenir un punt de contrast també vaig fer enregistraments dins d'una ganiveteria gairebé centenària plena d'històries d'anades i tornades en vaixells cubans a Catalunya i Galícia... i fugides del servei militar obligatori, fins a l'esclat de la Guerra Civil espanyola.

En aquesta investigació, el quadern de camp va ser la cinta de vídeo omnipresent, les notes audiovisuals. La captura de les imatges es va fer amb una clara intenció naturalista: deixar que les coses passessin a través de la mirada, en la qual era important la interacció explícita entre els informants i l'etnògrafa i on moltes vegades els esmolets participaven en l'elecció de seqüències i plànols amb so directe del carrer, del mercat, del taller, etc. L'etnografia audiovisual es planteja

Captura d'un esmolador de Roda a Travessera de Gràcia cantonada Tuset (Sant Gervasi). El seu recorregut altera l'espai, en compon un altre de nou i efímer. Fotografia: Diana Arias, 2007.

com una construcció conjunta i sobre la marxa.

La irregularitat dels dies i dels recorreguts dels esmoladors – quasi mai són allà on diuen que seran ni en el moment que han dit que hi serien – va dificultar els seguiments i això va fer necessària la creació d'estratègies narratives per donar compte dels reptes del naturalisme que vol treure partit de l'observació flotant (Pétonnet, 1982), el marginal, l'in-esperat, l'atzar, les relacions socials efímeres; tant com dels silencis, la negativa a participar o l'ambigüïtat que s'alcen com part de tot el visible i l'invisible de l'escena, del que es diu i no es diu, agregant

signes al que podria ser tan sols una descripció genèrica que sempre pot recórrer al fora de camp i al fora de quadre. Ens trobem amb mirades de superfície i visions perifèriques (Heider, 1995) que ens instal·len en la poètica del quotidià i donen pas a una antropologia del sensible (France, 1989), a la qual poden accedir també els «no iniciats» (Heusch, 1962).

La pel·lícula és el resultat d'un laboratori en el qual les «notes» audiovisuals sintetitzen l'ofici de l'esmolador, la seva apropiació del mobiliari urbà, els diferents tipus de relacions que estableix amb els clients, la seva particula-

ritat percebuda pels seus moviments, gestos, mirades i silencis, el desplegament del seu cos en l'espai urbà i les seves estètiques. On es privilegia l'acció per sobre de l'entrevista i on les paraules es consideren actes. Es tracta de visualitzar un actor social que crea paisatges efímers en el context urbà i al mateix temps descriu trajectòries urbanes plenes de sentit, de signes que s'aglomeren a partir del seu cos en moviment –a vegades interpretant-se a si mateix davant la càmera. A més, introdueix la reflexió sobre la deontologia davant de la càmera: fins a quin punt la distància de la càmera i les seves possibilitats ens donen llicència per fer observació no intrusiva i a distància?

BIBLIOGRAFIA

ARDÈVOL, Elisenda; PEREZ TOLÓN, Luis, ed. (1995) *Imagen y cultura. Perspectivas del cine etnográfico*. Granada: Diputación Provincial de Granada.

FRANCE, Claudine de (1989) *Cinéma et anthropologie*. París: Éditions de la Maison des sciences de l'homme.

HEUSCH, Luc de (1962) "Cinema and social sciences: a survey of ethnographic and sociological film". *Reports and Papers in the Social Sciences*. París, núm. 16.

PÉTONNET, Collette (1982) « L'observation flottante ». *L'Homme*. XXII. París, núm. 4.

SOTELO BLANCO, Olegario (1995) *Los afiladores: una industria ambulante*. Barcelona: Ronsel.

TARRIUS, Alain (1989) *Anthropologie du mouvement*. Caen: Paradigme.

TINTÓ I SALA, Margarita (1980) *La història del gremi de serrallers i ferrers de Barcelona*. Barcelona: Gremi de Sellers i Ferrers de Barcelona.

Els esmoladors s'apropien del mobiliari urbà i l'incorporen al seu taller portàtil. En aquest cas, l'esmollet aprofita les papereres de la platja de Barceloneta per posar els ganivets. Fotografia: Diana Arias, 2007.